

DVORAC GROFOVA ELTZ U VUKOVARU

Vukovar je kao grad na krajnjem istoku Hrvatske, na kraju 20. stoljeća, postao simbol stradanja i patnje ljudi, simbol razaranja gradova i stoljećima stvarane kulturne baštine. U Domovinskom ratu 1991. godine, tzv. Jugoslavenska armija i srpska paravojska pretvorile su taj grad s višeti-sućljetnom povijesti u zgarište i ruševine, izbrisavši iz slike Vukovara brojne povijesne građevine i prepoznatljive urbane ambijente. Među teško stradalim građevinama jest i barokno-klasicistički dvorac grofovske obitelji Eltz.

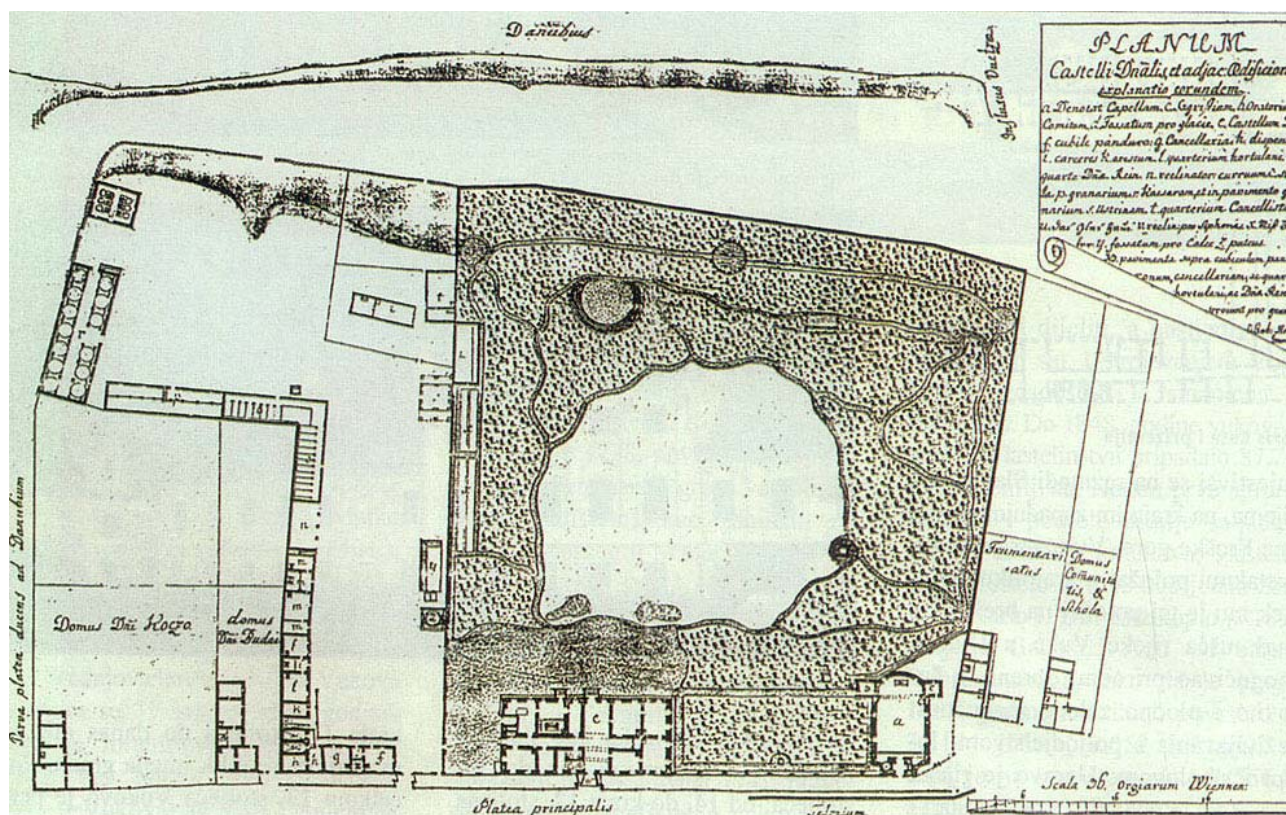
Malo je hrvatskih gradova takve slikovitosti i takve starosti kao što je Vukovar. Opstojnost naseljenosti traje ovdje od petoga tisućljeća prije Krista. Iz prapovijesnoga doba u

CASTLE OF ELTZ COUNTS IN VUKOVAR

In this final article from the series about numerous castles situated in the regions of Hrvatsko zagorje and Slavonia, we are focusing our attention on the Eltz castle in Vukovar, which suffered heavy damage during aggression against Croatia in 1991. Vukovar ranks among the oldest settlements in Slavonia, and many noblemen are cited in archives as owners of the former Vukovo. After the departure of Turks, Vukovar was ruled by Kueffstein counts which subsequently sold the large estate to Eltz counts from Mainz and the latter ruled the estate until 1945. The castle was built at the site of a Turkish monastery and later on, during the 18th and 19th centuries, the manor grew into a magnificent castle. The castle was renovated in a new Baroque style in the early 20th century, and the last renovation was undertaken in 1970 for the city museum. Today the castle, a symbol of hardships of this town, is undergoing a slow renovation, although it accommodates an exhibition hall.

svijetu je poznat arheološki lokalitet Vučedol pokraj Vukovara, s nalazima naselja i predmeta iz prijelaza neolitika u bakreno doba. Keramička posuda nazvana "Vučedolska go-

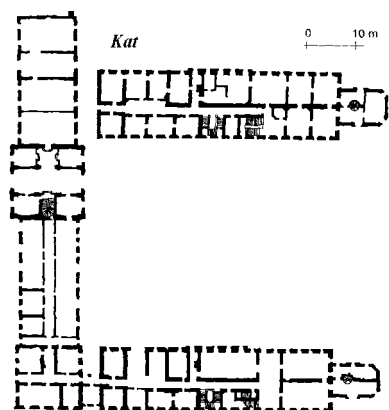
lubica" postala je znak vučedolske kulture. U antičko je doba područjem Vukovara prolazila trasa podunavskoga puta, a predmijeva se da je tu bila manja vojna postaja. Rimska

Sklop dvorca i perivoja prije proširenja 1897. godine (prema crtežu geometra G. Homera)

Dvorci i perivoji

utvrđenja Teutoburgium i Cornacum nalazila su se u obližnjim današnjim naseljima Dalj i Sotin. Na prapovijesnoj i antičkoj podlozi, od kraja 8. stoljeća razvija se srednjovjekovno Vukovo, u kojemu su bile prepoznatljive tri prostorne cjeline: kraljevska utvrda, naselje gradokmetova i podgrađe. Bio je to jedan od većih gradova srednjovjekovne Slavonije, površinom izjednačen sa zagrebačkim Gradecom. Kasnosrednjovjekovni ustroj grada očuvao se u svim važnim pojedinostima i tijekom dugoga osmanskoga zaposjednuća (1526.-1687.). Sredinom 18. stoljeća Vukovar postaje sjedište Srijemske županije. To je bio dovoljan poticaj za baroknu preobrazbu grada, o kojoj će biti riječi poslije. U ozračju barokne obnove i izgradnje Vukovara pratimo i nastanak dvorca grofova Eltz. Rast i prepoznatljivo gradograditeljstvo Vukovar je proživljavao tijekom 19. i 20. stoljeća, sve do pogubnoga razaranja tijekom 1991. godine.

Tloris kata i prizemlja

Smjestivši se na razmeđi Slavonije i Srijema, na krajnjim zapadnim obroncima Fruške gore, Vukovar posjeduje istaknut položaj u krajoliku. Oduvijek mu je taj položaj na brežuljku, povrh ušća rijeke Vuke u Dunav, omogućivao prirodnu obranu, a šumovito i plodno zaleđe mogućnost preživljavanja s poljodjelstvom, lovom i ribolovom. Upravo je rijeka Vuka, koja je podijelila grad na Stari i Novi grad, dala, Vukovaru ime. Tijekom stoljeća mijenjao se pisani oblik

Sjeverno (perivojno) pročelje na razglednici prije 1918. godine

Sjeverno pročelje dvorca uoči 1990. godine

Sjeverno pročelje dvorca 1997. godine

imena grada. Hrvatsko ime Vukovo nalazimo u starim spisima do 14. stoljeća; od 14. do kraja 17. stoljeća susreću se istodobno ime Vukovo i mađarski naziv Vukovar, da bi se od

kraja 17. stoljeća do danas održao mađarizirani oblik imena grada. Početkom 13. stoljeća Vukovo je prvi put pouzdano zabilježeno u pisanim svjedočanstvima, gdje se spominje i

kao sjedište Vukovske županije. Vukovo se spominje i u kraljevskim poveljama. Najstarija je iz 1231. godine kada je hrvatski herceg Koloman, brat kralja Bele IV., dodijelio stanovnicima Vukova povlastice kraljevskoga naselja. Te je slobostine potvrdio 1244. kralj Bela IV. i poslije njegov sin kralj Stjepan V. (vladao 1270.-1272.). Vukovo je od kralja Ludovika (Ljudevita) I. dobilo 1345. godine pravo održavanja tjednih sajмова. U srednjovjekovnim pisanim vrelima Vukovo se bilježi kao oppidum, dakle trgovište. Položaj grada dodijeljen je Vukovaru tek 1919. godine.

vlasti Vukovar je doživio istočnjačku preobrazbu. Kada je austrijski general Ferdinand Gobert grof Aspremont ušao 1687. godine bez otpora u Vukovar, našao je oštećeni stari grad,

Ulično pročelje prije obnove 1895. godine

koji su Turci prije povlačenja djelomično zapalili.

prodao je 1736. vukovarski posjed Filipu Karlu grofu Eltzu, nadbiskupu i knezu iz Mainza. Tu je prodaju podržao kralj Karlo VI., odužujući se tako grofovima Eltz za njihove zasluge u ratu protiv Francuske. Filip Karlo Eltz uveden je u posjed 5. svibnja 1737. godine. Vukovarski je posjed naslijedio Anzelmo Kazimir, nećak Filipa Karla. Vukovar je u posjedu grofova Eltz bio 208 godina, do 1945. kada su im i dvorac i posjed oduzeti.

Posjed grofova Eltz u Vukovaru bio je povjerenički (majoratski ili fideikomisni) posjed koji se nije smio

Pogled na dvorac i gospodarske zgrade sa sjeveroistoka, prije 1990. godine

Od 13. do početka 16. stoljeća u Vukovu su se izmjenjivali brojni vlasnici: Demetrije (1246.), Henrik Gusing (1315.), arhiđakon Andrija (1319.), vukovski župan i ban Ivaniš Horvat (1380.), grofovi Szentgyörgyi (1382.), Nikola Gorjanski, Petar i Matko Talovac, ban Ivan Morović (1404.), ugarski palatin Petar Gereb (u doba kralja Matijaša Korvina), Lovro Iločki (do 1494.), Dragfy (Dragović) i dr. Srednjovjekovna povijest Vukova završava se 31. srpnja 1526. godine, kada je Ibrahim-paša ušao u Vukovar bez borbe. Već sljedećega dana u Vukovar je ušao i Sulejman Veličanstveni koji je zabranio njegovo razaranje. U 161. godini turske

Nakon oslobođenja Slavonije od Turaka, potkraj 17. stoljeća, u Vukovaru je uspostavljena vlast Dvorske komore preko upravitelja. Kralj Karlo VI. potpisao je 1728. povelju kojom daje Ivanu Ferdinandu grofu von Kueffstein (Küfstein), kao zamjenu za posjed Dioszeg u Mađarskoj, Stari i Novi Vukovar sa 23 sela, te 8 sela na području osječkoga okružja. Grof Kueffstein kupio je 1728. od Ivana Wilhelma baruna Pfeffershofena sela Sotin i Tovarnik, te ih pripojio vukovarskom posjedu. Karlo VI. darovnicom od 26. travnja 1731. potvrdio je grofu Kueffsteinu vukovarski posjed (uključujući Sotin i Tovarnik) s ukupno 35 naselja. Grof Kueffstein

otuđiti niti dijeliti, a nasljeđivao ga je najstariji sin. Ustrojavanjem Vojne krajine gospoštija je smanjena za osam sela. Do 1848. godine vukovarskom je vlastelinstvu pripadalo 87.708 jutara zemljišta. Nakon prve agrarne reforme i podjele zemlje seljacima poslije ukidanja kmetstva, vlastelinstvu je ostalo oko 32.000 jutara zemljišta. Karlo I. grof Eltz kupio je 1891. posjede Gaboš i Adu od baruna Debrezenskoga, tako da je posjed 1902. godine zauzimao površinu od 33.144 jutara (19.052 hektara), od čega je na šume otpadalo 6.556,80 hektara. Početkom 1919. godine na vlastelinstvu je bilo: 18.444 jutara oranica, 419 jutara livada, 1321 jutara

pašnjaka, 11.354 jutara šuma, 69 jutara vinograda, 71 jutara vrtova. Močvarnoga i neplodnoga tla bilo je oko 1400 jutara. Agrarnom reformom između dvaju svjetskih ratova vukovarskom je vlastelinstvu oduzeto

Pogled iz perivoja na sjeverno pročelje (ulje na platnu 1845. godine)

20.224 jutara zemljišta, a to je bilo oko dvije trećine ukupne površine. Sastavni dio vlastelinstva bili su brojni majuri (salaši), s gospodarskim zgradama i plodnom zemljom. Gospodarska se snaga vlastelinstva tijekom vremena mijenjala i rasla. Bilo je to gospodarski jedno od najjačih vlastelinstava u Hrvatskoj, poznato po vinogradarstvu, svilarstvu, pčelarstvu i poljodjelstvu. Na vukovarskom vlastelinstvu nastaju prve manufakture u Slavoniji. Na Eltzovu posjedu u Korodu pojavio se 1846. prvi parni mlin, a od 1862. parni mlin radi i u Vukovaru. Na gospodarskim izložbama u Beču, Pešti, Zagrebu i Osijeku vukovarsko je vlastelinstvo često dobivalo priznanja za svoje proizvode. Vukovarska vina dobila su odličja već 1866. godine u Beču. Vlastelinstvo je bilo poznato i po ergelama. Godine 1868. utemeljena je na Grabovu ergela nonijusa (konja za poljodjelske radove), a 1871. ergela lipicanaca u Lipovači.

Od sredine 18. stoljeća, nakon što je ustrojena Srijemska županija sa sjedištem u Vukovaru, počinje snažan urbanističko-arhitektonski razvoj grada. U sklopu te barokno-klasicističke obnove grada nastaje i vukovarski dvorac. Zato se valja ukratko upoznat s urbanističkim okruženjem

iz kojega izrasta i dvorac. U 18. stoljeću Vukovar je dvojni grad, sastavljen od staroga srednjovjekovnoga dijela i novoga grada, začetoga 1722. godine. Stari je grad na desnoj obali Vuke zbijen i nepravilno ustrojen

grad, naseljen prema višestoljetnoj tradiciji trgovcima i obrtnicima. Na srednjovjekovnoj ustrojbi staroga grada izgradio se barokni grad, prepoz-

Detalj s imanja Eltz (ulje na platnu)

natljiv po franjevačkom samostanu i župnoj crkvi, koji se ističu u slici grada, te po slikovitim uličnim arkadama u prizemljima zgrada. Iz srednjovjekovnih i turskih vremena nije se očuvala nijedna zgrada osim neznatnih ruševina utvrde. Novi Vukovar, nastao na lijevoj obali Vuke kao planski utemeljen grad, bio je naseljen uglavnom njemačkim pučanstvom. Nastanak i razvoj novoga dijela grada povezan je s njegovom ulogom vlastelinskog središta te sjedišta županijske državne uprave i carske vojske. Novi Vukovar ustrojen je oko jedne široke i blago zakrivljene

ulice koja ide usporedno s rijekom Dunav u produžetku glavne ulice Staroga Vukovara. Ta glavna ulica Novoga Vukovara urbanističko-arhitektonski je uobličena tijekom 18. i 19. stoljeća s nizom gusto poredanih zgrada kasnobarokno-klasicističkih obilježja. Među njima svojim se izgledom i veličinom ističu dvorac grofova Eltz, županijska palača, zgrada suda i nekoliko drugih javnih i privatnih palača.

Dvorac grofova Eltz u Vukovaru postupno je nastajao, uz brojne graditeljske mijene, razvijajući se od skromne kurije do reprezentativnoga dvorca srednjoeuropskoga izgleda. Prema dosadašnjim saznanjima, inače povijesno i graditeljski slabo istraženoga sklopa vukovarskoga dvorca, predmnijeva se da su u prvoj polovici 18. stoljeća izgrađene vlastelinske kurije: najprije grofa Küffsteina iz 1728. (ili koju godinu poslije) te

grofova Eltz, koja je izgrađena kada su oni postali vlasnici posjeda 1736. godine. Drži se da su te kurije nastale na mjestu turske tekije (samostana) derviša Alijanaca. Na mjestu stare kurije Anzelmo Kazimir grof Eltz (1708.-1778.) gradi 1749.-1751. godine novu kuriju, koja će tijekom 18. i 19. stoljeća, nakon brojnih dogradnji, prerasti u velebni dvorac. Prve dogradnje i preuređenja ostvareni su 1781. i 1790. godine. Graditeljski su zahvati zabilježeni 1811. i 1824. Na karti vlastelinskoga sklopa dvorca iz 1817., kao i na umjetničkoj slici dvorca i perivoja iz 1845.,

može se vidjeti još skroman jednokatni dvorac. Konačni izgled dvorac je počeo dobivati u posljednjem desetljeću 19. stoljeća. Neobaroknu obnovu dvorca započeo je 1895., a završio 1907. godine bečki arhitekt Viktor Siedek. Središnji dio dvorca tada je nadograđen, izveden je trozinski rizalit, čime je dotadašnji jednostavni oblik zgrade poprimio dostojanstven i svečaniji izgled. Okomito na glavnu ulicu i na dulju os dvorca izgrađen je čitav niz pomoćnih i gospodarskih zgrada, usklađenih svojim oblicima i veličinom te oblikovanjem pročelja sa zgradom dvorca. Gotovo cijelo stoljeće, sve do današnjega vremena, sklop dvorca nije se bitno mijenjao. Posljednja veća obnova dvorca bila je 1968.-1970. godine, kada je dvorac obnovljen za potrebe Muzeja grada Vukovara, koji je bio smješten u dvorcu do razaranja grada u Domovinskom ratu 1991. godine. Budući da je danas dvorac gotovo posve srušen, ostaje nam jedino nada da će u budućnosti biti obnovljen, odnosno ponovno izgrađen - u znak sjećanja na sve patnje i tragedije koje su građani Vukovara proživljavali tijekom Domovinskoga rata.

Na prostoru velikom oko tri hektara, u novom baroknom dijelu Vukovara - sjeverno od rijeke Vuke, a između glavne ulice nastale u 18. stoljeću i rijeke Dunav - nalazio se vlastelinski sklop dvorca grofova Eltz u Vukovaru. Bila je to cjelina koju su sačinjavali: dvorac okrenut jugozapadnim pročeljem prema ulici, a sjeveroistočnim prema perivoju; skupina arhitektonski skladno oblikovanih gospodarskih i pomoćnih zgrada sjeverno od dvorca, koja je ambijentalno i arhitektonski nedjeljiva od dvorca; kapela sv. Roka koja nije nastala kao dvorska kapela, ali se uklopila u cjelinu dvorskoga sklopa; prilično malen perivoj, obgrljen spomenutim zgradama i s pogledom otvorenim prema Dunavu i bačkoj ravnici.

Vukovarski dvorac jedan je od najvećih i najuzoritijih primjera feudal-

ne svjetovne arhitekture u Hrvatskoj. Njegova kasnobarokno-klasicistička obilježja, dopadljive neobarokne uresne pojedinosti pročelja i zamjetna veličina svih zgrada dvorskoga sklopa - odaju raskošnu urbanističku zamisao i skladne arhitektonske odnose. Glavni je dio dvorca tlocrtno u obliku izduženoga pravokutnika, veličine 60,20 (72,20) x 15,90 metara. Tloris je ustrojen s dvostrukim nizom prostorija, međusobno spojenih središnjim dugačkim i uskim hodnikom. Glavni saloni dvorca okrenuti su prema perivoju. Stubišta se nalaze uz ulično pročelje, u sredini tlocrta dvorca. Dulja pročelja dvorca (prema ulici i prema perivoju) oblikovana su na sličan način: simetrično sa 19 prozorskih otvora, s razdjelnim vijencem između prizemlja i kata, s pilastrima između prozora i fasadnim ukrasima iznad prozora prvoga kata. Središnji dio dvorca, u širini pet prozorskih otvora, dvokatni je, dok je ostali dio dvorca jednokatan. Središnji, viši dio na perivojnom pročelju rizalito je izbočen. Muzejska namjena dvorca tijekom druge

polovice 20. stoljeća sačuvala je malen dio unutrašnjosti, primjerice: mramorne kamine, neke predmete i dio namještaja grofova Eltz, štukaturne urese svodova i stropova i dr.

Reprezentativnost, otmjenost i bogatstvo vukovarskoga dvorca potvrđuje i arhitektura gospodarskih i pomoćnih zgrada, osobito onih koji se u obliku slova L izravno naslanjaju na dvorac poput dugačkoga i prema perivoju usmjerenoga krila. Pročeljni se uresi jednaki onima na zgradi dvorca, a to govori o istodobnom i jedinstvenom arhitektonskom oblikovanju svih zgrada dvorskoga sklopa. To dugačko gospodarsko krilo sačinjavaju dvije, u tlorisu kvadratične i jednokatne, zgrade ta dva prizemna, u tlocrtu pravokrilna krila. U pozadini tih zgrada (sjeverno) još je jedan manji niz gospodarskih zgrada skromnijega oblikovanja.

Na zaravanku između dvorca i Dunava, na površini od oko 1,6 hektara, nalazi se perivoj. Nakon odlaska grofova Eltz iz Vukovara, ostao je bez skrbi, sedamdesetih godina 20.

Mali dvorac Eltz (Vila Knoll) približno 1905. godine

stoljeća već je prorijeđen i zapušten, da bi osamdesetih godina posve nestao i pretvorio se u dvorište. Položaj dvorca u gradu, između glavne ulice Novoga Vukovara i širokoga korita rijeke Dunav, nije pružao mogućnost širenja vlastelinskog sklopa pa je razlog male površine perivoja baroknih obilježja iz 1781. godine, ali on nije nigdje objavljen niti podrobije opisan. Prema tom planu perivoj vjerojatno nije bio izveden ili je u 19. stoljeću bio preoblikovan. Najstariji poznati plan perivoja potječe iz 1817. godine. To je obojeni crtež vlastelinskoga geometra Grabrijela Homera, gdje su osim perivoja narisane i ostale zgrade dvorskoga sklopa.

Dvorac je tada bio malen, a nije još bilo ni svih onih, već opisanih, gospo-

Grb grofova Eltz

obilježja, koja su čitljiva i na jednoj umjetničkoj slici, vjerojatno iz sredine 19. stoljeća, kao i na starim fotografijama ili razglednicama. Interes za vrtnim i parkovnim oblikovanjem u Vukovaru u drugoj polovici

van Mali dvorac Eltz iz sredine 19. stoljeća, koji se izvorno zvao Vila Knoll. Bio je to prizemni kasnoklasicistički dvorac (vila) s velikim perivojem, poznat pod imenom "Dvorac Erweina Eltza". Grofovi Eltz posjedovali su i lovačku kuriju s kraja 19. stoljeća u šumi Jelas (jugoistočno od Vukovara, nedavno razorena), vinogradsku kuriju na Pajzošu (između Bapske i Šarengrada, nedavno razorena) te kasnobarokno-klasicističku kuriju u Tovarniku. U blizini Vukovara nalazile su se dvije kurije. Na Vučedolu je 1918.-1920. godine izgrađena Vila Streim, neoromantička-kasnosecesijskih obilježja. Četiri kilometra južno od Vukovara nalazilo se plemićko dobro Trešnja, s kurijom i kapelicom, u vlasništvu obitelji baruna Paunovića. Nasuprot

Filip Karlo Eltz (ulje na platnu)

darskih i pomoćnih zgrada prislonjenih na dvorac. Perivoj je naran kao pejzažni parkovni prostor, s velikom livadom po sredini i gustim gajem uokolo, kroz koji se privlače krivudave staze. Nije poznato da li je takav perivoj bio izveden. Na katastarskoj karti iz 1863. godine naran je tlocrtno drukčiji perivoj. Ispitivanjem dostupnih grafičkih vrela (karata i fotografija) može se uočiti da se perivoj od 1863. godine do sredine 20. stoljeća nije bitno mijenjao. Posjedovao je pejzažno-romantičarska

Anzelmo Kazimir Eltz (ulje na platnu)

19. stoljeća potvrđuje i vrtlarska škola, koju je 1867. utemeljio vrtlar Thaler pod imenom *Baum und Rosen Schule*. Podaci o izgledu perivoja u 20. stoljeću vrlo su skromni (pokoja razglednica i fotografija). U literaturi se tek spominje jedna stara lipa i nekoliko golemih hrastova u perivoju, ali i oni su uglavnom iščezli u drugoj polovici 20. stoljeća. Postojala je oranžerija i glori jet (saletl) te rimski žrtvenici.

Osim opisanoga dvorca grofova Eltz, u Vukovaru je postojao i često nazi-

Karlo I. Eltz (ulje na platnu)

dvorc u Eltz, u glavnoj ulici Novoga Vukovara, izgrađena je polovicom 19. stoljeća kasnoklasicistička prizemna kurija s perivojem barunske obitelji Adamovich.

Za vlastelinstvo i dvorac u Vukovaru već je 260 godina vezano ime grofovske obitelji Eltz. Zato valja toj obitelji posvetiti nekoliko redaka. Obitelj Eltz potječe iz njemačkog grada Eltza u Mosenlandu i pripada njemačkom praplemstvu. Najstariji pisani podaci o toj obitelji potječu iz sredine 12. stoljeća. Rodoslovno

stablo obitelji Eltz, potkrijepljeno dokazima, može se pratiti od Petra (1210.-1259), koji je imao dva sina i od koji su potekli svi daljnji članovi obitelji. Petrov sin Vilim utemeljitelj je "rübenaške" barunske loze, a drugi sin Elias začetnik je "kempeničke" (*de Kempenich*) grofovske loze koja je posjedovala vukovarsko vlastelinstvo. Nasljednici obje te obiteljske loze i danas žive u Njemačkoj. Obitelj je 1646. godine dobila potvrdu staroga plemstva i naslov *Edler Herr*, a na gofovsku čast Svetoga Rimskog Carstva uzdignuta je 9. studenoga 1733. godine poveljom koju je car i kralj Karlo VI. dodijelio braći Filipu Karlu, Antonu, Damjanu i Filipu Adolfu. Ugarsko-hrvatsko državljanstvo (indigenat) dodijeljen je 1741. godine Filipu Karlu i Anzelmu Kazimiru.

Grofovska obitelj Eltz razvila je dvije grane. Starija je grana počela s Jakobom I. (1779.-1844.) i poznata je kao vukovarska grana. Praotac te grane je već spomenuti Anzelmo Kazimir. Mlađa je grana potekla od Augusta Filipa (1783.-1858.). Pošto su kupili vukovarsku gospoštiju, grofovi Eltz samo su povremeno boravili u Vukovaru, a gospodarenje imanjem bili je povjerenom upraviteljima. Prvi član Obitelji Eltz koji se nastanio u Vukovaru od 1781. godine bio je Hugo Filip, sin Amzelma Kazimira, koji je izgradio vukovarski dvorac. Nakon tragične pogibije (u nemirima) Huga u trideset prvoj godini života, vukovarski je posjed naslijedio njegov dvadesetpetogodišnji brat Karlo I. Vlastelinstvo je zatim naslijedio sin Jakob II. (1860.-1906.). Nakon njegove smrti, imanje

su vodili udovica Sofija i Karlov šurjak Erwin do punoljetnosti Karla II. Budući da je Karlo II. umro u dva deset sedmoj godini života, ostavivši sedmomjesečno sina (rođen 1921.), vlastelinstvom su upravljali njegova udovica Sofija i Karlov šurjak Erwein knez Lobkowitz, muž Karlove sestre Antoinette. Jako III. grof Eltz posljednji je član obitelji koji je živio u Vukovaru do Drugoga svjetskog rata. Nakon što mu je posjed oduzet 1945. godine, preselio se u Njemačku, u dvorac Etlville na Rajni. U Hrvatsku se vratio 1990. godine, a od 1992. godine je izabrani zastupnik i Saboru i živi u Hrvatskoj

Bojana i Mladen Obad Šćitaroci
Preneseno iz knjige:
*Dvorci i perivoji Slavonije -
Zagreba do Iloka*

SADAŠNJE STANJE

Nakako je simbolično da našu veliku seriju članaka o dvorcima sjeverne Hrvatske završavamo upravo u Vukovaru, iako je to uvjetovano abecednim rasporedom. U seriji smo u 25 nastavaka (uključujući i ovaj zaključni) predstavili 28 dvoraca. Zapravo predstavili smo ih i mnogo više jer u mnogim mjestima jedan pored drugog postoje po dva dvorca (obično stari i novi), kao što je to slučaj u Našicama, a u Popovači ih ima čak tri. Sve smo dvorce predstavili tekstem i slikama iz temeljitih i prekrasno opremljenih knjiga *Dvorci i perivoji Hrvatskog zagorja* (autor: Mladen Obad Šćitaroci) i *Dvorci i perivoji Slavonije* (autori: Bojana Bojanić Obad Šćitaroci i Mladen Obad Šćitaroci), a svaki smo preneseni napis popratili kratkim opisom sadašnjeg stanja i onoga što se u međuvremenu promijenilo. To je možda bilo potrebnije uz opise dvoraca Hrvatskog zagorja budući da su tekstovi napisani nešto prije, dok se u opisu dvoraca Slavonije (autori Slavoniju shvaćaju u starom značenju kao cijelu istočnu Hrvatsku koja se

nadovezuje na zagrebačku regiju) nije moglo mnogo toga dodati, jer je knjiga tiskana neposredno prije početka naše serije. Autorima se zahvaljujemo na dozvoli pretiskavanja i na izboru dvoraca koje smo predstavili. Ujedno vjerujemo da će nastaviti s predstavljanjem dvoraca i iz drugih dijelova Hrvatske jer su njihove knji-

ge značajan prilog očuvanju naše baštine i dokaz pripadnosti europskom kulturnom krugu, budući da južnije od Hrvatske dvoraca i perivoja više nema. Također vjerujemo, sudeći barem po zanimanju naših čitatelja, da ovakve knjige i predstavljanja pojedinih dvoraca i perivoja pomažu njihovom uređenju i opre-

Dvorišno pročelje dvorca snimljeno nedavno

Sadašnji ulaz u dvorac

manju i stavljanju u primjereniju funkciju.

Tragična sudbina dvorca Eltz u Vukovaru znana je svima i taj je dvorac, baš poput grada čijim je simbolom, gotovo potpuno porušen. Upravo je sudbina ovog dvorca, koji je bio jedna od prvih granatama pogođenih vukovarskih građevina, znakovita za sudbinu mnogih hrvatskih dvoraca, od koji su mnogi potpuno srušeni (jedan takav u Ivancu smo i mi predstavili), a neki su (poput Zajezde, Rasinje, Suhopolja ili Nuštra) u zaista tužnom stanju. U vukovarskom dvorcu bio je smješten Muzej grada Vukovara i u njemu je i danas, u dijelu prizemlja, smješten izložbena galerija i dio muzeja. Taj je dio središnjeg dijela dvorca obnovljen u proljeće 1998. godine donacijom Ministarstva kulture i sredstvima iz mnogih dobrotvornih akcija i koncerata u zemlji i svijetu. Nedavno su engleski stručnjaci završili restauraciju vrijednih grbova. Ipak sadašnju obnovu dvorca karakterizira nedostatak novca, što je uglavnom značajka cijele obnove Vukovara. No mnogi su svijesni da prave obnove Vukovara neće biti sve dok se ne obnovi njegov simbol - veliki i raskošni dvorac Eltz, smješten i okrenu prema širokom Dunavu.

Za obnovu dvorca pripremaju se projekti, ali nedostaje većih donatora, posebno onih iz inozemstva. Vjerovalo se da će za njegovu obnovu veće zanimanje pokazati privrednici iz Njemačke, iz koje potječu grofovi Eltz, ali je podrška barem za sada ipak izostala. Donatore iz zemlje iz svijeta vjerojatno obeshrabruje činjenica da je riječ o složenim i vrlo skupim radovima.

Inače u dvorištu je očišćena temeljito donatorskim radovima uništena i devastirana oranžerija, a od čvrste je građevine sačuvano djelomično samo prizemlje, dok je krovšte i prvi kat gotovo u cijelosti uništeno, a te dijelove dvorca dodatno oštećuju kiša i snijeg. Velike su raskošne dvorane uništene i devastirane, barokna nije obnovljena ali ipak nije srušena, dok je mramorna preuređena u izložbeni prostor, a u dijelu uređenog

Radovi na obnovi kapelice

prostora smješteni su uredi i depoi. U galeriji se vrlo često priređuju raznovrsne izložbe i druge priredbe, tako da se može reći da je dvorac Eltz, zapravo Muzej grada Vukovara, iako s vanjske strane ne izgleda baš osobito privlačno, značajan čimbenik u kulturnom životu Vukovara.

Uređeni izložbeni prostor u dvorcu

Zna se da je fundus Muzeja, koji je po inventurnim knjigama imao 50.000 predmeta, djelomično uništen te dijelom spašen i početkom 1991. godine prenesen u Novi Sad, no zasad unatoč obećanjima još nije vraćen. Tamo se, pretpostavlja nalaze i ekspoziti iz zbirke Bauer, od čijih je 1600 evidentiranih predmeta zatečeno tek nekoliko, a pretpostavlja se da je trećina uništena dok od zgrade nisu ostali ni tragovi temelja. No valja reći da je od 1993. godine pokrenuta akcija u svijetu za popunu muzejske zbirke i da je sakupljeno mnogo značajnih umjetnina, a osobito je vrijedna grafička zbirka. Kada se jednom izloži da će nova muzejska postava biti na visokoj europskoj razini.

Valja još dodati da se je u međuvremenu obnavljala kapelica Sv. Roka u blizini dvorca kao i Mali dvorac Eltz (Vila Knoll) i njihova je obnova ped završetkom. Također smo saznali da je grof Eltz podnio zahtjev za povratak vlasništva, ali se slaže da u dvorcu bude sjedište Muzeja grada Vukovara. No i njega, kao uostalom i sve Vukovarce pomalo frustrira prespora obnova.

B. Nadilo